

УДК 929

Андрій БОКОТЕЙ, Юрій КОБІВ, Платон ТРЕТЯК
ПАМ'ЯТИ ПРОФЕСОРА ІВАНА ВЕРХРАТСЬКОГО
(1846 —1919)

Видатний український учений, основоположник української природничої наукової термінології, природознавець, педагог, мовознавець, перекладач, етнограф і громадський діяч, що доклав значних зусиль для організації української науки. Іван Верхратський — творець української наукової мови в багатьох ділянках природознавства. Він був першим головою Математично-Природничо-Лікарської секції Наукового товариства ім. Шевченка.

Іван Григорович Верхратський (псевдоніми — Любарт Горовський, Лосун, Подоляк, Щипавка та ін.) народився 24 квітня 1846 року в селі Більче Золоте Борщівського району, що на Тернопільщині, у родині священника. Був наймолодшим з-поміж чотирьох дітей.

Після смерті батька 1848 року родина майбутнього вченого переїхала до Львова. Тут він навчався у школі та гімназії. Юнак захоплювався природознавством, збирав колекції комах, гербарії, писав наукові замітки. Ще гімназистом він утратив матір, тож подальшу освіту здобував

самостійно на природничому відділенні філософського факультету Львівського університету впродовж 1865—1868 років. Під час студій в університеті Іван Верхратський додатково вивчав мовознавство й етнографію. Кожні літні вакації він використовував для наукових подорожей. Побував у Відні, Будапешті, Трієсті, Цюріху, Парижі, Венеції, де працював у музеях, ботанічних садах, відвідував наукові установи. Навчався також у Кракові на природничих курсах, які завершив 1874 року.

У дуже молодому віці Іван Верхратський розпочав свою діяльність у напрямі формування української природничої наукової термінології. Ще будучи гімназистом сімнадцятирічний юнак у львівському тижневику „Вечерниці“ надрукував свої матеріали до зоологічного словника. 1864 року вийшла друком перша частина однієї з найвідоміших праць Івана Верхратського „Початки до уложення номенклатури и терминології природописної, народної“ [1]. Пізніше видав чимало інших книжок і брошур, у яких було зібрано кілька тисяч народних назв рослин і тварин. Пробував юнак свої сили і на літературному полі. 1864 року вийшла друком його праця „Стрижок. Збірник поезій сатиричних, епіграмів...“.

Після закінчення навчання в університеті Іван Верхратський учительовав у гімназіях Дрогобича. Одним із його учнів був Іван Франко. Майбутній письменник згадує учителя Івана Верхратського в „Передньому слові“ до свого твору „Рутенці“. Цитуємо за оригіналом:

„Незвичайними розривками в житті дрогобицьких гімназістів бували екскурсії під проводом деяких учителів в околиці міста або до трохи віддалених місцевостей. Такі екскурсії в моїх часах і з моїм класом устроювали вчителі природничих наук Емерик Турчинський, що спеціальноше займався ботанікою, та Іван Верхратський, що з замилюванням займався ентомологією, мав великі та дуже гарно виконані збірки хрущів та мотилів і надто займався також збиранням матеріалів до пізнання народного язика та його діалектів. З важніших екскурсій, устроєних обома тими вчителями, згадаю тільки кілька прогулок до Урича. Одна з них, під проводом професора Верхратського, складалася майже з самих тільки русинів і дала йому досить багату збірку рідких хрущів, які вспіли знаходити різні ученики, шниряючи сюди й туди по лісі, біля джерел та потоків. У самім Уричі члени екскурсії оглядали оба величезні камені, що мають на собі сліди людської праці: до одного з них, що лежить оддалік у лісі і до якого дуже рідко доходять звичайні гості, що відвідують Урич, показав нам стежку тодішній парох Урича о. Охримович, у якого ночувала часть учасників екскурсії з проф. Верхратським. У темнім льоху головного великого каменя проф. Верхратський зловив тоді малесенького лилика підковця, найменший із відомих у нас родів лиликів, що, немов нічний мотиль, у рідкій п'їтьмі кам'яного льоху раз у раз літав попід стелею. Таких самих лиликів я бачив пізніше також у Бубнищі, які літали в сутінку між двома височеними кам'яними стінами“.

„З інших екскурсій, які довелося мені робити в товаристві проф. Верхратського, згадаю дві екскурсії до могого рідного села Нагуєвич, у яких збірка проф. Верхратського збагатилася також деякими незвичайними хрущами та незвичайно великим примірником ядовитої змії“.

Викладав Іван Верхратський також у гімназіях Станиславова, Ряшева та Львова (в Академічній українській гімназії). Він був активним членом товариства „Просвіта“, яке мало на меті розвиток рідного шкільництва.

Тож 1871 року написав розділ „Як довго тривають рослини“ до „Рускої читанка для низших класів середних шкіл“ [7], а у 1873 року переклав із німецької та видав підручник із ботаніки [10] для гімназій, а згодом із польської — підручники для середніх шкіл із цієї ж галузі та зоології, а також із мінералогії [19, 21, 22, 23, 28, 33]. Вони стали першими українськими природничими навчальними посібниками, якими користувалося декілька поколінь школярів. Йому належать також праці з лексикології та правопису, зокрема „Знадоби до словаря южноруского“ [12].

Іван Верхратський був одним із перших членів Наукового товариства ім. Шевченка. Багато старань він докладав до створення української науки, зокрема до поліпшення стану української мови в науці й освіті. Адже письмове слово учених, урядовців, газетярів було в той час ще надзвичайно штучним і незграбним.

У другій половині ХІХ ст. наша літературна мова завдяки класикам „красного письменства“ вже назагал сформувалася. Проте значна частина галицької інтелігенції перебувала під впливом москвофільства та орієнтувалася на так званій „високий слог“ із великою домішкою церковнослов'янщини. Неприродність такого явища гостро відчував Верхратський, висловлюючись за цієї обставини так: „... слово літератури чи то в белетристиці, чи в науці має виростати з основи народної...“. „В творах наукових повинна бути мова дуже старанна; чим глибше має термінологія корінь в живучій бесіді люду, тим вона сильніша і має корисніші умови життя і тривання“. Виступав він і проти зайвих мовних запозичень: „Нам позичати зовсім негоже, не потреба нам удаватися аж до московщини; маємо свого добра доволі, хоч поки що воно розсипане, незібране і невпорядковане. Нам естувати лишень тоді, коли розвивемося на своїх власних, природних, питомених основах“. Однак створення наукової мови потребувало величезної філологічної та етнографічної праці. Треба було зібрати серед народу велику кількість спеціальних термінів, а також виділити серед них найбільш вживані та вдалі. На це й спрямував свої сили Іван Верхратський. Саме тому його наукова діяльність насамперед була присвячена формуванню української наукової природничої термінології.

Упродовж 1864—1879 років він опублікував п'ять частин праці „Початки до уложення номенклатури і термінології природописної, народньої“ [1—3, 8, 9, 13]. Не полишав він і художню літературну творчість. У 1875 році вийшли друком його літературні твори „Калина. Збірник стихотворів“, „Байки, приказки і повістки“, а пізніше, у 1878 році, „Тріюлети“ [11]. Іван Верхратський рецензував твори Ю. Федьковича, „Німецько-руський словар“ О. Партицького, перекладав твори польських письменників, зокрема Ю. Словацького. Йому належать також праці з лексикології й правопису. У 1877 вийшла друком праця „Знадоби до словаря южноруского“ [12].

Іван Верхратський розкрив величезне багатство нашої мови. Він виявив широкий спектр народних назв, які надзвичайно влучно вказують на властивості рослин і тварин. Це, наприклад, такі назви рослин:

волокник — вороняче око звичайне (*Paris quadrifolia*);

колючник — осот (*Cirsium*);

пекучка — кропива жалка (*Urtica urens*);

зимозелень — чистотіл звичайний (*Chelidonium majus*).

Зібрані народні назви птахів:

мармур — тинівка лісова (*Prunella modularis*);
 вершнюк — щеврик лісовий (*Anthus trivialis*);
 цюник — вівсянка очеретяна (*Emberiza schoeniclus*);
 волосінка — кропив'янка сіра (*Sylvia communis*);
 фітик — кропив'янка прудка (*Sylvia curruca*);
 орішок — волове очко (*Troglodytes troglodytes*);
 дрімлюх — дрімлюга (*Caprimulgus europaeus*);
 білогруд — пронурок (*Cinclus cinclus*);
 маколуп — коноплянка (*Acanthis canabina*);
 горохоїд, товстонец — костогриз (*Coccothraustes coccothraustes*);
 підбережник — ластівка берегова (*Riparia riparia*);
 жовтобрюх — вівсянка звичайна (*Emberiza citrinella*);
 лускогоріх — горіхівка (*Nucifraga caryocatactes*);
 трясихвостка — плиска (*Motacilla*);
 золотоголовок — золотомушка (*Regulus*)
 риболов — крячок (*Sterna*);
 довбало — жовна (*Picus*).

Віднайдені ученим народні назви комах:

щипавиця — *Forficula auricularia*;
 гноївка — *Geotrupes stercorarius*;
 мишачий огонь — *Lampyrus noctiluca*;
 рогачка — *Lucanus cervus*.

Чимало народних назв рослин і тварин, наведених І. Верхратським, увійшло до загальноновиних українських словників, зокрема до відомого чотири томного „Словаря української мови“ Бориса Грінченка (1907—1909). Деякі з цих назв збагатили сучасну літературну мову, позаяк були перейняті пізнішими словниками.

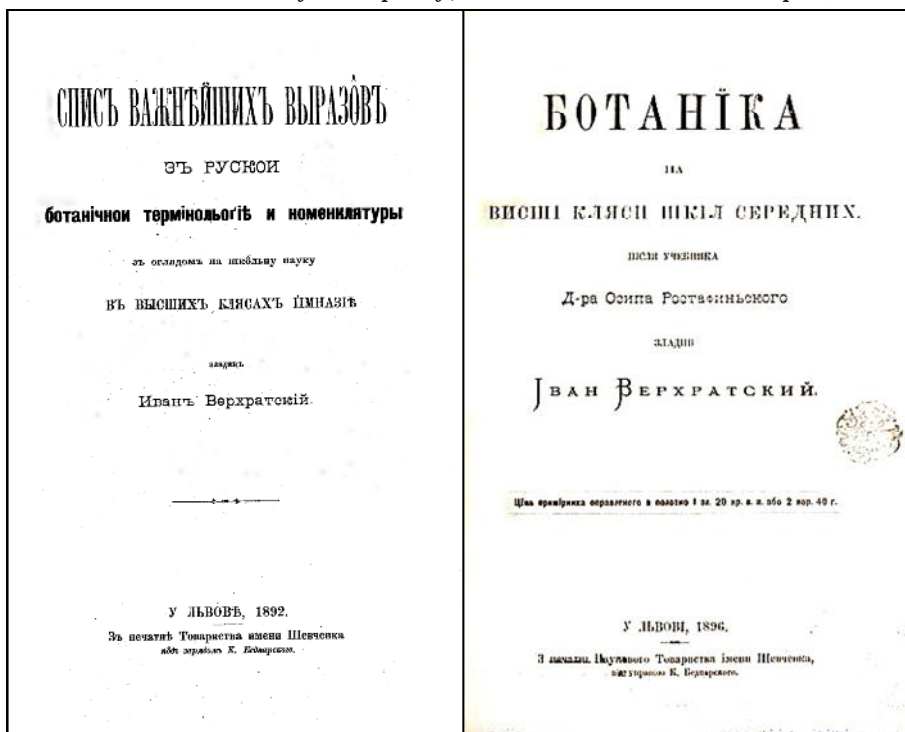
Один і той же природний об'єкт, як звичайно, має декілька назв — синонімів, що інколи трапляються навіть в одній місцевості. Верхратський писав: „Чим більше назв, тим багатіша мова; тому, маючи синоніми, ми зовсім не потребуємо падкувати бо, як сказано, се нам у користь, і в тим згляді ми не раз багатіші, як прочі браття слов'яни...“.

1880 року Іван Верхратський видавав літературно-науковий журнал „Денниця“, а також опублікував статтю „Замітки про взаємини руського язика і народної літератури“. Йому належать і інші праці про літературну українську мову [20, 29, 31, 32, 38, 30, 14].

Чималими були заслуги І. Верхратського як ентомолога. Основні його наукові розвідки цього напрямку „Подільські метелики“, „Великі метелики зі Станіслава і околиці“, „Додаток до фауни метеликів“, „Мотилі, шкідники господарства“ [15, 27, 34, 17, 18, 6, 4, 5].

У 1895 році учений опублікував перший підручник „Зоологія на низші кляси шкіл середніх“ [22], а в 1896 — „Ботаніка на висші кляси шкіл середніх“ [23]. За життя автора ці підручники неодноразово перевидавали, причому кожне подальше видання доповнювали новим матеріалом. У міжвоєнний період підручник з зоології трохи переробив М. Мельник, а з ботаніки був перероблений І. Сметанським [33]. Отже, галицькі

школярі упродовж усього дорадянського періоду навчалися зоології за підручником Івана Верхратського. Незабаром учений склав ще й підручник із мінералогії і два посібники із соматології [24, 25]. Пізніше він також підготував до друку обширний і щедро ілюстрований курс зоології, котрий повинен був стати першим українським університетським підручником. Однак через брак коштів у НТШ його так і не вдалося надрукувати. Підручники Івана Верхратського відзначалися доступністю й легкістю викладу матеріалу, великою кількістю ілюстрацій.

З 1897 р. почав виходити перший українськомовний природничий часопис „Збірник Математично-Природописно-Лікарської секції НТШ“. Його редактором та постійним дописувачем був Іван Верхратський. У збірнику друкувалися праці з математики, фізики, хемії, географії, геології, біології, медицини. Крім того, збірник інформував про розвиток світової науки. Майже в кожному номері було вміщено реферати й рецензії на найактуальніші публікації світової наукової літератури. Часто з'являлися загальні розвідки з новітніх на той час напрямів. Тематичний спектр публікацій Верхратського був дуже широкий — від вузькоспеціальних статей з ентомології до життєписів видатних учених. Особливої ваги він надавав працям із природничої наукової термінології.

У 1894 та 1898 роках І. Верхратський двічі видав підручник із мінералогії для шкіл [21, 28]. У зв'язку з цим зазначимо, що ще в довоєнні і перші повоєнні роки в середніх школах вивчали мінералогію і геологію. Саме тому професор Верхратський переклав українською

мовою відповідний підручник польського автора А.М. Ломницького. Мінерали тоді були розділені на шість громад, у межах яких виділені окремі ряди. Зокрема, до першої громади зачислені солинці: кам'яну сіль, сильвін, сальміяк (нашатир); у другій були два ряди: металоїди (сірка, графіт) і метали (арсен, антимон, золото, срібло, ртуть, мідь, платина).

У підручниках І. Верхратського класифікація мінералів побудована на хемічній основі. Фактично мінерали, залежно від їхнього хемічного складу, він розділяє на такі: галюїди (самородні елементи), сірчні (сульфіди), смак (оксиди), азотани (нітрати), угляни (карбонати), сірчани (сульфати), фосфорани (фосфати), крем'яни (селікати) та ростиці (органічні утворення).

Підручники з природничих дисциплін І. Верхратського в Галичині декілька разів були перевидані. Варто зазначити, що професор Верхратський виклад матеріялу будував так, щоб прищепити учням любов до рідного краю, розвинути в них почуття єдності з природою, необхідності її збереження.

Зважаючи на вагомий науковий доробок і плідну громадську науково-організаторську діяльність ученого, Івана Верхратського в 1889 році вибрали дійсним членом НТШ.

Чималими були заслуги Івана Верхратського і як ентомолога, позаяк як природодослідник він спеціалізувався переважно в цій галузі. Окрім видань НТШ учений публікувався також у німецько- та польськомовних часописах. Основні його праці — „Подільські метелики“, „Великі метелики зі Станиславова і околиці“, „Додаток до фауни метеликів“ „Метелики з околиць Львова“, а також брошура „Мотилі, шкідники господарства“. Як бачимо, головним об'єктом його досліджень були метелики. Дослідник Іван Верхратський одержав багато цікавих результатів про фауну Галичини і Поділля. Свою цінну ентомологічну колекцію учений в останні роки життя передав Музеєві НТШ. Разом із кількома іншими збірками вона лягла в основу природничого відділу Музею.

Велику наукову цінність становлять дослідження професора Верхратського і в галузі діалектології, зокрема стосовно буковинського, лемківського й інших говорів. У 1897 і 1899 роках він здійснив наукові подорожі на терени теперішньої Словаччини, де вивчав фольклор лемків південних схилів Карпат. Зібрав багатий етнографічний матеріал із 36 сіл Лабірщини, Бардіївщини та Спіша зокрема, склав описи основних календарних народних звичаїв разом із весняними піснями із сіл Вапенник, Петрине, Дрічно, Збійне, а в с. Бодружаль записав обряд собіток. Зібрані вченим діалектологічні і фольклористичні матеріяли опубліковані ним у період з 1894 по 1912 рік у працях „Говір заміщанців“, „Гоя дюддя і собітки на Угорській Русі“, „Знадоби до пізнання угорско-руських говорів“, „Про говір долівський“, „Говір батюків“ та ін. У 1902 році опублікував монографію „Про говір галицьких лемків“, яка є найгрунтовнішою його працею з мовознавства. Складається вона зі вступу та розділів: „Граматики“, „Взірці бесіди галицьких лемків“ (оповідання і приказки з різних сіл, загадки, приповідки, пісні), „Словаря“.

У 1905 році „... з нагоди 40-літнього ювілею літературної діяльності та за педагогічно-наукові заслуги...“ Іванові Верхратському було надано звання Почесного члена Наукового товариства ім. Шевченка.

Підсумок багаторічного збирання народних назв учений опублікував 1908 року у „Збірнику Математично-Природописно-Лікарської секції НТШ“ у дослідженні під назвою „Нові знадоби номенклятури і термінології природописної, народної, збирані між людом“ [36]. У цій праці, де міститься дуже багатий етнографічний матеріал, загалом зафіксовано близько двох тисяч місцевих назв рослин і приблизно стільки ж — тварин“, а також велику кількість народних відомостей про них. Матеріал був зібраний у близько ста п'ятдесятьох населених пунктах, причому автором вказано, звідки походить кожна назва. Ці етнографічні дослідження професор Верхратський здійснював переважно на тих українських землях, котрі входили до складу Австро-Угорської імперії: у Галичині, на Буковині, у Закарпатті. Окрім того, сюди увійшли також результати його наукових подорожей на Полісся та до Причорномор'я.

У 1909 році вчений склав перший тлумачний словник з мінералогічної термінології „Виразня мінеральогічна“ [37], який охоплював понад 580 термінів з кристалографії та мінералогії. Описи, як і назви, тут подано українською та німецькою мовами. Наприклад, він запропонував такі назви простих форм кристалів: дашник, граняк, остриця, чотиристінник, шестистінник, восьмистінник — замість „дієдр“, „призма“, „піраміда“, „тетраєдр“, „куб“, „октаєдр“. І. Верхратський розробив номенклатуру простих форм кристалів різних сингоній, які складаються з вихідних форм. Вражає його детальне розроблення української мінералогічної термінології. Для характеристик фізичних властивостей мінералів І. Верхратський увів такі терміни: лупність (спайність) мінералів — дуже досконала, досконала, виразна, невиразна, дуже невиразна, лише сліди лупности; лупність — восьмистінникова (октаєдрична), шестистінникова (гексаєдрична), дванадцятистінникова (додекаєдрична), острицева (пірамідальна), гранякова (призматична), ромбостінникова (ромбоедрична); смак — терпкий, солодкавий, лугуватий, охолоджуючий, гіркий, колючий, квасний; запах — живичний, сірковий, часниковий, горілий, муловий тощо.

Під час Першої світової війни здоров'я Івана Верхратського значно погіршилося. Старенький професор практично вже не покидав свого помешкання у Львові, однак продовжував наукову працю над підручниками. Помер учений 29 листопада 1919 року.

Зауважимо, що запропонована Іваном Верхратським українська наукова термінологія у різних напрямках природознавства далеко не повністю була прийнята новими поколіннями науковців. Вона зазнавала дальшого вдосконалення. Це й зрозуміло, адже справа формування наукової мови не до снаги одній людині. Не всі терміни були вдалі, зокрема ті, котрі не ґрунтувалися на народній основі, а були створені штучно.

На жаль, Іван Верхратський, глибокий знавець різних діалектів, так до кінця й не сприйняв ту літературну мову, що сформувалася як у Східній, так і в Західній Україні на зламі ХІХ—ХХ ст. Про це свідчить його полеміка з визначними мовознавцями Б. Грінченком та А. Крамським. Незважаючи на це, здобутки професора Івана Верхратського неоціненні. Він уважався найкращим фахівцем із термінологічних питань у всіх природничих науках. За усною чи письмовою консультацією до нього зверталось багато природознавців і вчителів із різних кінців

України. Сучасна українська наукова ботанічна й зоологічна термінологія і номенклатура ґрунтується переважно на доробку професора Верхратського. Особливу цінність мають матеріали, що стосуються безхребетних тварин, зокрема комах, адже нині їхні народні назви майже забуті.

У 1920-х роках термінологічна спадщина Івана Верхратського була ретельно опрацьована комісіями, які діяли в кожній царині природничих наук при Інституті української наукової мови Української академії наук. Цей інститут, що діяв у добу українізації у Києві, надзвичайно ретельно розробляв наукову термінологію і видав низку спеціальних посібників. Один із них — „Словник ботанічної номенклатури“ було присвячено пам'яті Івана Верхратського. На жаль, після сфабрикованого процесу так званої „Спілки визволення України“, який відбувся 1930 року, Інститут української наукової мови був знищений. Після того його доробком знехтували. Тому сучасна термінологія засмічена іншомовними вкрапленнями, а в деяких ділянках ще й не розроблена.

Похований Іван Верхратський на Личаківському цвинтарі Львова. Його ім'ям нині названа вулиця, на якій він жив. У некролозі, вміщеному у „Хроніці НТШ“, є такі слова: „Хто потрудився 50 років як Іван Верхратський, коло розвою рідної науки і літератури, хто дав для того розвою, що міг і знав, хто працював уже тоді, коли не міг вже надіятися зі своєї праці не тільки матеріальних користей, але звичного признання, той заслужив собі на вдячну пам'ять у потомків“.

Наукова спадщина професора Івана Верхратського — основоположника української наукової природничої термінології, природознавця, діалектолога, поета, перекладача та педагога — досі ще не оцінена в повному обсязі. Ця велика праця свого часу послужила міцним фундаментом для розвитку української науки. А щодо сучасних і майбутніх його послідовників вельми слушними є поетичні слова ученого:

„Не жагадай на врожай —
Сій жито, хліб буде!“

ЛІТЕРАТУРА

1. *Верхратський І.* Початки до уложення номенклятури и терминологіи природописної, народнєй и замѣтка о волоськімъ павуку. — Львів, 1864. — Ч. 1. — 18 с.
2. *Верхратський І.* Початки до уложення номенклятури и терминологіи природописної, народнєй. — Львів, 1867. — Ч. 2. — 40 с.
3. *Верхратський І.* Початки до уложення номенклятури и терминологіи природописної, народнєй. — Львів, 1869. — Ч. 3. — 23 с.
4. *Werchratski J.* Przyczynek do krajowej fauny motyle // Sprawozd. Kom. fizjiogr. P.A.U. — Kraków, 1869. — Т. 3. — Р. 23—28.
5. *Werchratski J.* 1869. Jętka (Ephemera albipennis?) // Sprawozd. Kom. Fizjogr. P.A.U. — Kraków, 1869. — Т. 3. 153.
6. *Werchratski J.* Dodatek do fauny motyle // Sprawozd. Kom. Fizjogr. AU, Kraków, 4 — 1870. — S. 263—264.
7. *Верхратський І.* Як довго тривають рослини // Руска читанка для низших клясів середних шкіл. — Львів, 1871. Ч. 2.

8. *Верхратський І.* Початки до уложення номенклятури и терминології природописної, народнєї. — Львів, 1872. Ч. 4. — 23 с.
9. *Верхратський І.* Початки до уложення номенклятури и терминології природописної, народнєї. — Львів, 1872. Ч. 5. — 24 с.
10. *Гикля Е.* Ботаника для шкілъ низшихъ гимназіяльныхъ и реальныхъ. На рускій языкъ переложивъ. *І. Верхратскій.* — Львів: Инст. Ставропигійский, 1873. — 208 с.
11. *Верхратскій І.* Байки, приказки и повістки. — Львів, 1876. — 78 с.
12. *Верхратскій І.* Знадоби до словаря южнорусского. — Львів, 1877.
13. *Верхратскій І.* Початки до уложення номенклятури и терминології природописної, народнєї. — Львів, 1879. — Ч. 6. — С. 4—17.
14. *Верхратскій І.* Замітки про взаємини руського языка і народної літератури, 1880.
15. *Верхратскій І.* Мотилі, шкодники господарства. Львів, 1890. — 28 с.
16. *Верхратскій І.* Списъ важнійшихъ выразівъ руской ботаничної терминології и номенклятури зъ оглядомъ на шкільну науку въ высшихъ клясахъ гимназії. — Львів: НТШ, 1892. — 48 с.
17. *Werchratski J.* Lepidoptera of Podolia // ??? — pp. 50—55.
18. *Werchratski J.* Motyle wieksze Stanislawowa i okolocy // *Spra-wozd. kom. fizjiogr. P.A.U. w Krakowie.* — Kraków, 1893. — Т. 28. — Р. 45—49.
19. *Ростафинський Осип.* Ботаника на низші кляси шкіл середних. На язык руск. перекл. *Ів. Верхратскій.* — Львів, 1894. — 80 с.
20. *Верхратскій І.* Про говор Замішанців // *Записки НТШ.* — 1894. — 58 с.
21. *Верхратскій І.* Мінеральогія на низші кляси шкіл середних. Учебник А.М. Ломницького переложив і подекуди доповнив *Іван Верхратскій.* Львів, 1894.
22. *Верхратскій І.* Зоологія на низші кляси шкіл середних. — Львів, 1895. — 156 с.
23. *Верхратскій І.* Ботаника на висші кляси шкіл середних (після учебника Д-ра О. Ростафинського). — Львів: НТШ, 1896. — 150 с.
24. *Верхратскій І.* Соматологія коротко зібрана. — Львів: НТШ, 1897. — 124 с.
25. *Верхратскій І.* Начерк соматології. — Львів: НТШ, 1897. — 204 с.
26. *Верхратскій І.* Скільки часу потребують мотилі сьвіжо виляглі до повного розвитку своїх крил? Збірник математично-природописно-лікарської секції НТШ. — Львів, 1897. — Т. 1. — С. 1—4.
27. *Верхратскій І.* Нічна лівка мотилів на ивиних цьвітах // Збірник математично-природописно-лікарської секції НТШ. — Львів, 1898 — Т. III. — С. 1—10.
28. *Верхратскій І.* Мінеральогія на низші кляси шкіл середних. Учебник А.М. Ломницького переложив і подекуди доповнив *Іван Верхратскій.* Видане друге. — Львів, 1898.
29. *Верхратскій І.* Про говор долівський // *Записки НТШ.* 1899. — Т. XXXV. — 128 с.
30. *Верхратскій І.* Гоя дюдя і собітки на Угорській Русія. 1899.
31. *Верхратскій І.* Знадоби до пізнання угорсько-русских говорів // *Записки НТШ.* 1901. — Т. XLX. — 280 с.
32. *Верхратскій І.* Про говор галицьких Лемків // Збірник фільологічної секції НТШ. — Львів 1902. — Т. V. — 490 с.
33. *Верхратскій І.* Ботаника на низші кляси шкіл середних. — Львів: Печатня Уділова, 1905. — 238 с.

34. Верхратский І. Красавка брунявка (*Arctia Saia* L.) в двох поколіннях. Збірник математично-природописно-лікарської секції НТШ. — Львів, 1907. — Т. XI — С. 3—5.
35. Верхратский І. Перепелиці (*Coturnix communis*) яко зимосонники. Збірник математично-природописно-лікарської секції НТШ. — Львів, 1907. — Т. XI. — С. 1—2.
36. Верхратский І. Нові знадоби номенклятури і термінології природописної, народної, збирані між людьми // Збірник математично-природописно-лікарської секції НТШ. — Львів, 1908. — Т. XII. — С. 1—84.
37. Верхратский І. Виразня мінеральогічна. Збірник математично-природописно-лікарської секції НТШ. Львів, 1908. — Т. XIII. — С. 13—23. — Львів, 1909. — С. 1—64.
38. Верхратский І. Говір Батюків. Збірник фільологічної секції НТШ. — Львів 1912. — Т. XV. — 308 с.
39. Верхратский І. Наша правопись. — Львів, 1923. — 57 с.

SUMMARY

Andrew BOKOTEY, Yuri KOBIV, Platon TRETUYAK

IN MEMORY OF IVAN VERKHRATSKIY (1846 —1919)

Outstanding Ukrainian scientist founder of the Ukrainian natural scientific terminology, naturalist, educator, linguist, language officer, ethnographer and public figure. He is making significant efforts to the organization of Ukrainian science. Ivan Verkhratskiy creator of Ukrainian scientific language in many areas of natural science. He was the first chairman of the Mathematical-Natural-Medical section of the Shevchenko Scientific Society.